

משרד החינוך
מינהל פדגוגי
אגף בכיר שירות פסיכולוגי ייעוצי

דרוש כפר שלם לגדל ילד

מפגש הנהגת הורים בנושא
אחריות ומעורבות קהילתית
במניעת דחייה חברתית וחרם

רקע

בשנת הלימודים תשפ"ד תפעל מערכת החינוך לקידום מיומנויות חברתיות שיסייעו במניעת הדרה, דחייה חברתית וחרם. במסגרת התכנית **"מאלימות למנהיגות"** וכחלק מהנושא השנתי **"חינוך לכל הדעות"**, נפעל יחד להגברת תחושת השייכות של התלמידים בכתה, במטרה להפוך את הכיתה למקום בטוח ומוגן לכל תלמיד ותלמידה ולעזור להם לפתח מיומנויות חברתיות שיסייעו להם בהשתלבות החברתית ויחזקו את יכולתם לפעול למען מניעת דחייה חברתית.

שותפות ההורים הינה משמעותית ואף קריטית לקידום הנושא החברתי, הן בפן האישי והן בפן הקהילתי. ההורים יכולים להשפיע על מצבו החברתי של ילדם ועל יכולתו להשתלב בחברת הילדים באמצעות:

- עמדות חיוביות של ההורים ביחס לערך החברות
- השגחה הורית הכוללת מודעות לחברויות של הילד ולאיכותן
- עידוד הילד לפגוש חברים וזימון פגישות כאלו עבורו (בהתאם לגיל)
- מתן דוגמה אישית ועידוד ההשתתפות בפעילות אחר הצהריים מחוץ לבית.

מעבר להשפעת ההורים על ילדם, להורים יש השפעה גם על הקשר של ילדם עם ילדים אחרים בכתה. חשוב שנזכור שההורים – כוחנו באחדותם. ושאם כקהילה ההורים יגלו אחריות ורגישות כלפי כל ילדי הכיתה, יפעל לקידום אווירה של קבלה וחברות ויגנו גילויים של פגיעה חברתית, הדרה או חרם, הרי שהכיתה תהיה מקום מוגן ובטוח עבור כלל התלמידים.

תשומת לב, מודעות וערנות של ההורים למצבם החברתי של ילדים נוספים בכיתה (או בסביבה החברתית של ילדם) יכולה להשפיע על תחושת השייכות ולתרום לרווחה הנפשית של תלמידים נוספים בכתה, ולעזור לילדיהם לפתח מיומנויות של ראיית האחר, חמלה ושיתוף פעולה. מילות דחייה או איום, פעולות של הדרה וחרם ועלבונות חוזרים ונשנים, משאירים צלקת כואבת. על ההורים לעשות כל שביכולתם כדי שהילד הפרטי שלהם לא יפגע, לא יעליב, לא יחרים ילד אחר.

מתוך: "התשמע קולי? ההתמודדות ההורית עם ילד דחוי חברתית", יעל אברהם,

2012

חשוב לבסס עם ההורים שותפות בשתי רמות:

ברמה הפרטנית: איך לדבר עם ילדם? איך לזהות ולסייע לו נוכח מצוקה חברתית ובכלל?

ברמה המערכתית: לנסח "אמנה כיתתית" של ההורים מתוך אחריות ואכפתיות כיתתית.

חשוב לזכור שלכל אחד מההורים והצוות החינוכי יש נגיעה אישית חווייתית לנושא, והעיסוק בו מתרחש על רקע החיבור שלהם עצמם אליו. החוויה ההורית מושפעת בין היתר גם מחוויותיהם בתקופת הילדות. המסר להורים הוא שככל שהם יהיו מודעים לתחושת ולעמדות שלהם הם יצליחו לווסת זאת ולתפקד נכון יותר מול מצבים חברתיים של ילדם ויגיבו ישירות אליהם באופן שמדויק לחוויה שלהם ולמקום בו הם נמצאים. מתוך מודעות עצמית ההורים יוכלו לפעול בוויסות וברגישות ולהיות אמפתיים לילדם.

נמליץ להורים לשתף את הצוות החינוכי בכל קושי והתלבטות מפגש זה עם הנהגת ההורים מהווה פתיח למפגשים כיתתיים.

מטרות המפגש:

- א- להעלות את מודעות ההורים לנושא החברתי
- ב- לזמן שיחה כבסיס לתיאום ציפיות בנושא החברתי ולהתנהלות קהילתית מוגנת ומצמיחה.
- ג- להגדיר את תפקיד הנהגת ההורים בקידום תחושת השייכות של התלמידים ובמניעת דחיה חברתית בשיתוף הצוות החינוכי.
- ד- ליצור בסיס לכתיבת אמנה קהילתית משותפת בנושא, בשיתוף הצוות החינוכי.

חלק א'

בחירה מבין שתי פעילויות פתיחה

מטרות הפעילות:

- להעלות למודעות את הצורך בהשתייכות חברתית לצד הקושי שקיים לעיתים בסיטואציות החברתיות השונות
- להעלות מוטיבציה הורית למעורבות ואחריות קהילתית במטרה לתמוך ולחזק את הקשר בין כלל התלמידים.

אפשרות ראשונה:

הקרנת הסרטון: לא משאירים אף אחד לבד

דיון:

- מה עורר בכם הסרטון?
- מה ההורים יכולים לעשות כדי שאף אחד מילדי בית הספר לא יישאר לבד בכתה ובמרחב הדיגיטלי?
- כיצד אתם עוזרים לילדכם להתפתח, להתמקם, לשגשג מבחינה חברתית?
- מה תעשו אחרת בעקבות התובנות מהשיח ומהסרטון?

אפשרות שניה:

משחק: להיות חלק מקבוצה

- נדביק על המצח של כל הורה מדבקה בצבע. אף אחד מהמשתתפים לא ידע מה צבע המדבקה שעל המצח שלו (רצוי לבקש שיעצמו עיניים בשלב זה).
- המשתתפים יתבקשו להתארגן על פי הצבעים שעל המצח שלהם **מבלי לדבר**.
- בהדרגה המשתתפים יתגבשו לקבוצות בהתאם לצבעי המדבקות שעל המצח שלהם.
- שלושה הורים, שזהותם תהיה ידועה מראש למי שמחלק את המדבקות, יקבלו כל אחד מהם מדבקה בצבע בודד אחר. הם יחפשו את הקבוצה שלהם ולא ימצאו (חשוב לבחור הורים עם חוסן אישי וכאלו שמרגישים בטחון בקבוצת הורים). תוך כדי הפעילות כל אחד מהם ינסה לפתח אסטרטגיות שונות כדי למצוא את הקבוצה אליה הוא שייך.
- אסטרטגיות שונות כדי למצוא את הקבוצה אליה הוא שייך.

דיון:

- אילו תחושות עלו בכם בשלב בו לא ידעתם לאיזו קבוצה אתם שייכים?
- איך הרגשתם כשמצאתם את מקומכם?
- איך הרגשתם כלפי המשתתפים שלא מצאו קבוצה?
- איך הרגשתם כשהבנתם שרק לכם אין קבוצה?
- באילו פעולות נקטתם כדי למצוא את מקומכם בקבוצה?
- עם אילו מחשבות או רגשות אתם יוצאים ממנה?
- כיצד אתם עוזרים לילדכם להתפתח, להתמקם ולשגשג חברתית?
- מה תעשו אחרת בעקבות הפעילות?

סיכום והמשגה

הפעילות הפגישה אותנו עם חשיבות תחושת השייכות כצורך אנושי בסיסי המתעצב דרך איכות הקשרים שהתלמידים חווים ויוצרים. לתחושת השייכות השפעה על רמת הרווחה הנפשית וקיומה תורם לתחושת המסוגלות העצמית של התלמידים ולמידת הפניות שלהם ללמידה וליצירת קשרים חברתיים. מרחב בטוח בו יוכלו התלמידים לשתף בחוויותיהם בביטחון ובפתיחות, יכול לקדם את תחושת השייכות שלהם.

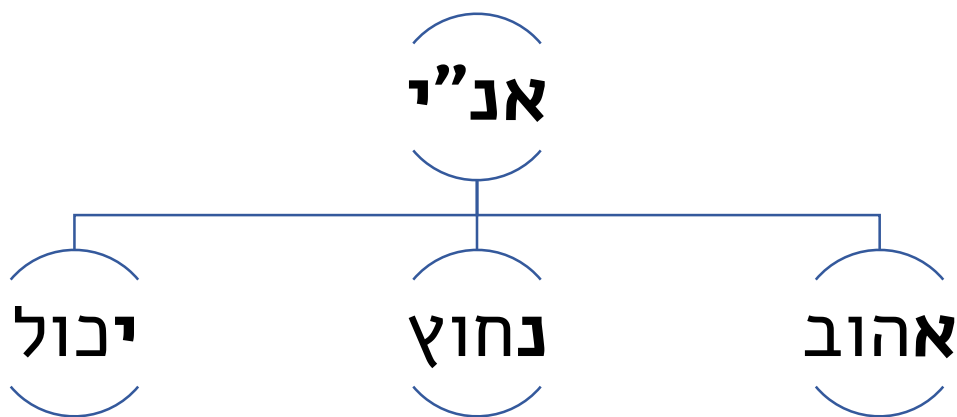
מחקרים מראים כי תלמיד שחש חוסר שייכות לכיתה, יתקשה להתפנות ללמידה של ממש ולהיפך, כאשר יחוש שייכות, תחושת המסוגלות שלו תעלה והוא יהיה פנוי לעשייה חיובית כמו למידה, קשירת קשרים חברתיים ותרומה לסביבה.

עשור (2003) טוען כי הצורך בשייכות ובקשר כולל גם את הצורך בביטחון, ומתייחס לשאיפה של האדם להרגיש שיש בחייו לאנשים קרובים שמחבבים אותו ונהנים מקרבתו, שיחלצו להגנתו, ואשר יכולים להבינו ולקבלו כפי שהוא. הצורך בשייכות ובביטחון מתייחס לשאיפה להרגיש שיש קבוצה של אנשים שאתה חלק מהם.

תחושה של האדם התורם ומועיל לקבוצה בה הוא נמצא, מקדמת את תחושת השייכות שלו.

עשור, א. (2003). בית ספר מצמיח: בית ספר התומך בצרכים נפשיים ומקדם קשב לעצמי ולאחר. בתוך ר. אבירם (עורך), בית הספר העתידי: מסע מחקר לעתיד החינוך (עמ' 161-311). מסדה.

מרכיבי תחושת השייכות:

שיחה: מה מעניקה לכם תחושת השייכות? מה יכול לקדם את תחושת השייכות הכינתית והבית ספרית בקרב התלמידים?

חלק ב'

מצפן חברתי

אפשרות ראשונה:

1. כל אחד מהנוכחים יכתוב לעצמו ארבעה ערכים משמעותיים שחשובים להבנתו לקידום תחושת השייכות וההשתלבות החברתית של כלל התלמידים.
2. שיתוף בערכים ובחירת ארבעה ערכים עיקריים ומוסכמים על רוב הנוכחים.
3. בקבוצות של 6-8 משתתפים:
 - א- יוצגו כרטיסיות עם מושגים. כל משתתף יבחר כרטיסיה ויסביר איך הערכים שנבחרו יוכלו לתרום ולהשפיע על הנושא שמופיע בכרטיסיה שבחר (ניתן גם לתת למשתתפים לכתוב מושגים בעצמם)
 - ב- דיון בקבוצה: מה תפקיד ההנהגה בהקשר החברתי? (להלן דף לכתיבת הסיכום הקבוצתי בנושא תפקיד ההנהגה)

סיכום במליאה:

- מה מקומם של "ערכים" בשיח שלנו עם ילדינו על נושאים חברתיים?
- כהנהגת הורים בית ספרית מה תפקידנו בכל הקשור לקידום הנושא החברתי בקרב התלמידים, בשיתוף הצוות החינוכי?

כרטיסיות המושגים

מעורבות חברתית	ערבות הדדית	מיומנויות חברתיות	ילדים שקופים
דחייה	הדרה	שומרי סף	הכיתה נקבוצה חברתית
לחץ חברתי	מנהיגות	קהילת משמעות	חרם
תחושת שייכות	חמלה	אמפתיה	קבוצות ווטסאפ

סיכום במליאה:

- מה מקומם של "ערכים" בשיח שלנו עם ילדינו על נושאים חברתיים?
- כהנהגת הורים בית ספרית מה תפקידנו בכל הקשור לקידום הנושא החברתי בקרב התלמידים?

אפשרות שנייה:

נקריא את הטקסט הבא

בספרו 'החיים הנסתרים של העצים' מתאר החוקר פטר וולבן את העצים כקהילה. "האמנם עצים מתקשרים זה עם זה?" שואל החוקר, "מגדלים באהבה את צאצאיהם? סועדים את שכניהם הזקנים?" אכן, כן. ומסתבר שלא מדובר בסיפור אגדה ולא בפתיח של סרט פנטזיה. לעצים, כך מסביר וולבן, יש תחושות, רגשות וזיכרונות. הם חשים כאב, מקבלים מכות שמש ואפילו מפתחים קמטים. היער, לדבריו, הוא מעין רשת חברתית פעילה, קהילה! העצים חולקים חומרי מזון עם עצים חולים ואף מזהירים זה את זה מפני סכנה קרבה.

וכיצד קשורה קהילת היער אלינו? נדמה לי שהעצים מבקשים ללמדנו שיעור.

מסתבר שעצי היער הבוגרים יוצרים רשת ביטחון קהילתית עבור העצים הצעירים. עץ צעיר זקוק לכמות מסוימת של קרני אור שמש כדי לצמוח. חשיפה לאור חזק מידי תגרום לו לצמיחה מהירה ובסופה, למרבה הצער, לקמילה. על מנת לאפשר לצעירים שבעצי היער לצמוח בתנאי האור והצל והקצב המדויקים להם, מתגייסים העצים הבוגרים ויוצרים יחד סביב הצעירים שבחבורה מבנה של 'ציפוף צמרות'. העצים הבוגרים מאחדים את צמרותיהם ומקרבים אותן זו לזו כך שלעצים הצעירים יגיעו רק שלושה אחוזים מאור השמש, שהרי זו בדיוק כמות האור הנכונה לצמיחה בקצב הנכון. מערך מוגן של אורצל שמבטיח את שגשוגם של העצים הצעירים ואת המשכיות היער.

ואנחנו, ההורים, כמה נפלא יהיה הדבר אם נצליח לקיים 'ציפוף צמרות' עבור ילדינו? לחבר לב אל לב, יד אל יד, נוכחות לנוכחות ולעמוד זקופים, ללא נוע – נוכחים צופים מהצד, מאפשרים לילדים של כולנו לשגשג תוך שאנו מעניקים להם תנאי צמיחה במידתם.

כהנהגת ההורים אנו מזמינים את קהילת ההורים ל'ציפוף צמרות'. מוודאים יחד קיומם של תנאים מיטביים למען בטחון ילדינו, חוברים זה לזה ומאמינים שבכוחנו להגן עליהם, לסנן את האור ואת הצל ולאפשר את צמיחתם מבלי להתערב בה, רק להתברך בה ולחוש ברי מזל על היער שאנחנו ועל היער שהם.

- נחלק לכל הורה איור של עץ עם שורשים עליו ההורים יתבקשו לכתוב:
- **בשורשים** – ארבעה ערכים משמעותיים שחשובים להבנתם לקידום תחושת השייכות וההשתלבות החברתית של התלמידים.
 - **בגזע** – הפעולות שאני נוקט כהורה למען קידום תחושת השייכות וההשתלבות החברתית של ילדיי.
 - **בצמרת** – מהלכים ופעולות שחשוב שננקוט כהנהגת הורים למען קידום תחושת השייכות וההשתלבות החברתית של תלמידי בית הספר.
- במליאה – ההורים ישתפו מדבריהם נסכם כהנהגת הורים בית ספרית מה תפקידנו בכל הקשור לקידום הנושא החברתי בקרב התלמידים?**

סיום

נקריא פוסט בשם: "ההזדמנות של פתיחת שנת הלימודים" מאת **אבינעם הרש** – מחנך ומעביר שיחות להורים מורים ונוער. (הפוסט פורסם לראשונה בתאריך א' באלול ה'תשפ"ב, 28 באוגוסט 2022)

שנת הלימודים נפתחה ועשרות אלפי הורים בהתרגשות ובציפייה שרק יהיה לילדים שלהם טוב בבית הספר. אנחנו נעשה הכול בשביל הילדים שלנו: אם זה לנסוע שעתיים לכל כיוון ולקחת אותם לריפוי בעיסוק ואם זה לקפוץ באמצע העבודה כדי להביא להם סנדוויץ' שהם שכחו.

אין הורה שלא יתפלל להצלחת ילדיו, השהות בבית הספר וההתמודדות היומיומית של ילדינו היא דבר מורכב שטומן בחובו אתגרים רבים; האם ילדינו באמת מסתדרים בכיתה מבחינה חברתית? האם טוב להם? האם מישהו מציק להם?

ובכל זאת, פתיחת שנת הלימודים היא גם הזדמנות לתת לילדים שלנו את אחת מהמתנות הגדולות ביותר שהם יכולים לקבל: מתנת הסולידריות החברתית. ונזכרתי, שכשהייתי מחנך כיתה ג' בבית ספר קדם בנוקדים שמתי לב שביום הראשון ללימודים חוץ מתלמיד אחד כל שאר התלמידים שלי רצו לעבר הכיתה בניסיון טבעי ומתבקש לתפוס מקום בכיתה. עבור התלמידים, המקום שלהם הוא פחות או יותר הכול, ובעיקר מלמד על המעמד החברתי שלהם; מי יושב ליד מי, ויותר מזה, מי התלמיד שאף אחד לא רוצה לשבת לידו... הסתכלתי על התלמיד האחד הזה שלא רץ ובאופן מפתיע נשאר לעמוד והתבונן במתרחש בכיתה:

"אתה לא רץ לתפוס לך מקום?" שאלתי אותו, מנסה להבין מה נסגר איתו. "לא", ענה לי בהחלטיות. "אמא שלי ביקשה ממני להסתכל למי אין מקום ולשבת לידו, אז אני מסתכל, ואם אראה תלמיד שאף אחד לא רוצה לשבת לידו, אני אתיישב שם."

או, אם תרצו לתמצת את העניין כמו שאמר לי אותו אבא שהיה לו בן נפלא ושאלתי אותו מה הסוד שלו: "כשכל ההורים שואלים את הילד שלהם: 'איך היה בבית הספר?' אני מוסיף עוד שאלה אחת: 'ואיך היה לחברים שלך?'"

סבב סיכום: כחבר בהנהגת ההורים:

- משהו שנגע לליבי
- משהו שהתחדש לי
- משהו שהתחדד לי
- משהו שארצה לעשות מחר בבוקר
- משהו שהייתי רוצה עוד להעמיק בו

